

דין המלכות בסייף

א. בתוספתא (סנהדרין, סוף פ"ט): „ארבע מיתות לבית דין, הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד“. ובירושלמי (שם, פ"ז ה"א) בתור הוספה למשנה: „ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד“.

הרמב"ם מביא הלכה זו פעמיים: בהל' סנהדרין (פי"ד ה"ב): „כל מיתה מהם מצות עשה היא לבית דין להרוג בה מי שנתחייב בה, ואין רשות למלך להרוג באחת מהן אלא בסייף לבד“. ובה' מלכים (פ"ג ה"ח). מפרש הרמב"ם דין מורד במלך, ושהרשות למלך להורגו, והוא מוסיף: „ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד“.

גם המאירי לסנהדרין (הוצאת הר"א סופר, עמ' 197) מביא דין זה: „המלך אין לו רשות להרוג אלא בסייף, לא בשאר מיתות בית דין ולא במיתה אחרת“.

ב. והנה במשנה (שם, נ"ב) נאמר: „מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה“. כמה מהמפרשים פירשו כי הכונה למלכות עכו"ם. ופלא שלא שמו לב כי אין הכרח לפרש כן, אלא לפי יהודה החולק על זה, ואוסר לעשות כן משום ובחוקותיהם לא תלכו, אבל לרבנן האומרים „לא מינייהו קא גמרינן“, בית הדין נוהג בנהרגין כדרך שמלכות עכו"ם עושה ואפשר שגם המלך שדינו תמיד בסייף נוהג כן, ולכן אפשר לפרש המשנה „כדרך שהמלכות עושה“ במלכות ישראל. ומוזה שהרמב"ם (סנהדרין, פט"ו ה"ד) הביא הלשון „כדרך שהמלכים עושים“, יש מקום לשער שהוא מפרש במלכי ישראל, וכן הבין דבריו הרדב"ז, שכתב: „ומכאן יש ללמד שאין הרוגי מלכות נהרגין אלא בסייף“.

וברור הדבר, שכשם שבמיתות המסורות לבית דין אמרו: „אין לי אלא במיתה הכתובה בו, מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל וכו" (ב"מ ל"א), ונפסק כן ברמב"ם ה' סנהדרין (פי"ד ה"ח). כך הדין גם במלך שאם אינו יכול להמיתו בסייף, רשאי להמיתו בכל מיתה שיכול להמיתו. כמו כן רשאי גם המלך להמית במיתה אחרת כהוראת שעה (רמב"ם פ"ב מרוצח ה"ד).

[ויש להוסיף שהיו מקרים שמלכים עשו שלא כדין. אבל אין היוצאים מהכלל מבטלים את הכלל שדין המלכות בסייף].

ג. המקור המקראי של הלכה זו לא נזכר במקורות העתיקים, אך מחברים מאוחרים רמזו לשבועת דוד לשמעיה בן גרא. ויש יסוד לרמז זה, כי בשמואל ב' (י"ט, כ"ד) נזכרת השבועה סתם: „ויאמר המלך אל שמעי לא תמות וישבע לו המלך“, ואילו במלכים א' (ב' ח') מסופר „ואשבע לו בד' לאמר אם אמיתך בחרב“, יוצא ברור שסתם מיתה שאמר דוד היתה כונתו בחרב; ואף שדוד נשבע שלא

ימית בחרב, לא מצא דוד עצה להמיתו במיתה אחרת, עד שמסר הענין לבנו שלמה. מזה יוצא ברור שסתם מיתת המלך היא בחרב, ואין לו רשות להמיתו במיתה אחרת. ד. כל זה פשוט וברור, בכל זאת נמצאו חכמים שראו צורך להציע פשרות שונות להלכה זו, מפני הסתירות שמצאו בענין:

(א) - בספר המצוות להרמב"ם (עשה, קע"ג) נמצא בנוסח העברי: "מותר למלך להרגו בכל ענין שיצוה", ויש כאן סתירה מפורשת לדברי הרמב"ם בהלכותיו. ולא שמו לב כי ספר המצוות המתורגם לעברית הוא מלא שבושים ואין לדחות דברי הרמב"ם המפורשים בשני מקומות ביד החזקה מפני שיבושי המעתיק, וביחוד כשדברי הרמב"ם מתאימים לתוספתא וירושלמי. וכבר העיר הגר"ח הליר בהערותיו לספר המצוות כי במקור הערבי כחוב מפורש שהמלך הורג בסייף, וכל הפולטים בענין זה אין להם יסוד.

(ב) הזהר (שמות, ק"ז, ק"ח) לפי דרכו מוציא את שבועת דוד לשמעי בן גרא, מידי פשוטה שדוד נשבע בד' שלא יהרגנו בחרב, ומפרשה שדוד נשבע בחרב * שלא יהרגנו, ולשם הדגשת הצורך בפירוש חדש, מקשה חזו"ר: "מאי בחרב, וכי שמעי טפשא היה, דאילו הכי אומי ליה דלא יימא בחרב, אבל בחנית או בגירא איך".

גם כאן מצאו חכמים שונים מקום להתגדר ולישב הסתירה שבין הזהר והירושלמי.

אבל אין כל מקום לסקפק בהלכה מסורשת בתוספתא וירושלמי על יסוד דברי הזהר שנאמרו לשם הסברת פירוש שאינו לפי פשוטו של מקרא.

* ועל החרב היה חקוק שם. על המנהג להשבע בחרב השוה החומר שאסף תרב י"ל זלוטניק במחברתו "שבועה בחרב" (אנגלית, יאחניסבורג 1948).